

В. О. ТЮНІН

*Володимир Олександрович Тюнін, здобувач
Інституту права ім. Володимира Сташиса Кла-
сичного приватного університету*

**ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО ст. 256 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Останнім часом у зв'язку з процесом глобалізації у всіх сферах життєдіяльності та технічним розвитком людства з одного боку, та посиленням репресії щодо діяльності організованої злочинності з іншого, остання приймає все більш складні та небезпечні форми, постійно виникають все нові види діяльності стійких злочинних об'єднань у які залучаються все більш широкі верстви населення.

Не зважаючи на значну наукову розробку проблеми організованої злочинності залишається чимало кримінально-правових аспектів, що вимагають подальшого наукового дослідження, зокрема, питання об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 256 Кримінального кодексу України (далі – КК України), відносно неузгодженості з формами об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 255 КК України, які безпосередньо пов'язані між собою.

Кримінально-правовій характеристиці різних форм організованої злочинності приділялась увага у працях: М. І. Бажанова, В. І. Борисова, Н. О. Гуторової, І. М. Даньшина, В. П. Ємельянова, М. І. Мельника, В. О. Навроцького, В. А. Робака, В. В. Сташиса, В. Я. Тація, В. П. Тихого, М. І. Хавронюка та ін. Однак, існуючі дослідження мають фрагментарний характер, тобто в тій чи іншій частині торкаються питання, дослідженню якого присвячена ця робота, не вирішуючи зазначені вище проблемні питання.

Об'єктивна сторона являється собою обов'язковий елемент складу злочину, що характеризує зовнішню сторону злочину, а саме визначає, що відбувалося у реальній дійсності і відповідає вчиненню диспозиції тієї чи іншої норми Особливої частини КК України чи ні. Цей елемент, порівняно з іншими, має найбільшу інформативність для нормозастосувача відносно кваліфікації діяння, у зв'язку з тим, що вчинення того чи іншого діяння, що передбачене у диспозиції тієї чи іншої статті кримінального закону, є підставою виникнення кримінально-правових відносин.

Отже, у кримінально-правовій літературі об'єктивну сторону визначають як зовнішню сторону злочину, його видимий бік, що підлягає безпосередньому сприйняттю, зовнішній акт злочинної поведінки, яка відбувається в певних умовах місця, часу та обставин¹.

На підставі аналізу диспозиції ст. 256 КК України можна виокремити наступні форми об'єктивної сторони цього злочину: заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинних організацій; заздалегідь не обіцяне укріття злочинної діяльності учасників злочинних організацій; заздалегідь не обіцяне здійснення інших дій по створенню умов, які сприяють злочинній діяльності учасників злочинних організацій.

Заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинних організацій. Відповідно до тлумачного словника поняття «сприяти» означає: 1. Позитивно впливати на що-небудь. 2. Створювати відповідні умови для здійснення, виконання і т. ін. чого-небудь. 3. Подавати допомогу в чому-небудь. 4. Бути причиною або наслідком виникнення, існування і т. ін. чого-небудь. 5. Створювати, викликати бажання, виконувати яку-небудь дію².

Вказана форма об'єктивної сторони може виражатися у вчиненні будь-яких діянь, внаслідок яких учасники злочинної організації отримують можливість у подальшому продовжувати займатися злочинною діяльністю (вчинювати злочини, з метою яких була створена злочинна організація) або можливість уникнути відповідальності за вчинення одного чи декількох злочинів у складі зазначеного об'єднання. Такі діяння безпосередньо можуть виражатися у наданні транспортних засобів (для пересування учасників після вчинення злочину або для перевезення майна здобутого злочинним шляхом після здійснення зазначеного тощо), придбання та реалізації майна здобутого злочинним шляхом (придбання, отримання або збут майна здобутого злочинним шляхом, внаслідок вчинення злочинів, з метою вчинення яких була створена злочинна організація тощо), наданні інформації (відносно заходів, що здійснюються правоохоронними органами щодо викриття діяльності злочинної організації тощо), наданні будь-яких (в тому числі й фальшивих) документів учасникам злочинних організацій, наданні грошей або цінних паперів учасникам цих об'єднань (наприклад, для забезпечення подальшої злочинної діяльності, після вчинення злочинів (злочину)) тощо.

При вчиненні особами зазначених діянь учасники злочинних організацій отримують можливість уникнути відповідальності за раніше вчинені злочини (злочин), ускладнити їх (його) розкриття і розслідування, реалізації злочинних намірів та інші можливості щодо подальшої злочинної діяльності або уникнення відповідальності за вчинене.

Аналізуючи зазначену форму, на наш погляд, можна визначити спірне питання, відносно того, з приводу яких саме злочинів, вчинених учасниками злочинної організації, може мати місце сприяння, що охоплюється ст. 256 КК України, а саме злочинів, з метою вчинення яких створена злочинна організація чи будь-

яких злочинів, що вчиняються членами злочинної організації, враховуючи ті, що вчинені за їх власною ініціативою, незалежно від спрямованості діяльності злочинної організації.

Ми вважаємо, на підставі того, що норма, аналізу якої присвячена ця робота, є спеціальною, тобто нерозривно пов'язана з нормою, передбаченою ст. 255 КК України, і передбачає відповідальність саме за сприяння учасникам зазначених угруповань, можна зробити висновок, що зазначена допомога може здійснюватися лише відносно злочинів, з метою яких створена злочинна організація.

Підтвердження зазначеного положення також являється те, що у разі розповсюдження дії норми, передбаченої ст. 256 КК України, на випадки сприяння учасникам злочинних організацій, при вчиненні останніми злочинів, що не охоплюються метою створення та діяльності вказаного об'єднання, це буде суперечити правилам кваліфікації діянь осіб при причетності до злочину. У кримінальному законодавстві передбачається відповідальність за окремі види причетності, а саме ст. 198 КК України «Приховування, отримання, зберігання або збут майна, здобутого злочинним шляхом», ст. 396 КК України «Приховування злочину». Дії зазначених норм охоплюють будь-які випадки заздалегідь не обіцяного придбання, отримання, зберігання або збуту майна здобутого злочинним шляхом та заздалегідь не обіцяного приховування тяжкого чи особливо тяжкого злочину, отже кваліфікувати зазначені діяння, відносно вчинення учасниками злочинів, що не охоплюються метою створення та діяльності злочинної організації, за ст. 256 КК України є не вірним, оскільки суперечить не лише правилам кваліфікації діянь осіб при причетності до злочину, а й правилам кваліфікації за загальною та спеціальною нормами, де ст. 256 КК України – спеціальна норма (відносно діянь осіб, стосовно сприяння учасникам злочинної організації), а ст. 198 КК України та ст. 396 КК України – загальні норми (відносно діянь осіб, стосовно сприяння злочинній діяльності іншим особам, не пов'язаних з діяльністю злочинних організацій).

На підставі вищевказаного можна зробити висновок, що заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинної організації має місце лише відносно вчинення вказаними учасниками злочинів (злочину), з метою яких (якого) створене вказане об'єднання.

Заздалегідь не обіцяне укриття злочинної діяльності учасників злочинних організацій. Відповідно до тлумачного словника поняття «укривати» означає: 1. Ховати від кого, чого-небудь, роблячи непомітним. 2. Надавати притулок кому-небудь, допомагати сховатися тому, кого переслідують. 3. Приховувати, утаювати що-небудь від когось³.

Вказана форма об'єктивної сторони може виражатися у вчиненні будь-яких діянь, внаслідок яких учасники злочинної організації отримують можливість уникнути відповідальності за вчинення одного чи декількох злочинів, шляхом переховування від правоохоронних органів, уникнути утримання інформації відповідними органами щодо вчинених злочинів (злочину). Такі діяння безпосередньо можуть виражатися у наданні приміщення (для переховування учасників (керівників, організаторів, рядових членів) злочинних організацій після вчинення злочинів (злочину)), сховища (для переховування майна здобутого злочинним шляхом, знарядь чи засобів вчинення окремих посягань), створення перешкод для представників влади, які ведуть боротьбу з діяльністю організації та здійснення будь-яких інших дій спрямованих на заздалегідь не обіцяне укриття злочинної діяльності учасників злочинних організацій.

При вчиненні особами зазначених діянь учасники злочинних організацій отримують можливість уникнути відповідальності за раніше вчинені злочини (злочин), «збільшити» латентність таких злочинів (злочину).

Необхідно зауважити, що так само, як і відносно попередньої форми об'єктивної сторони, на нашу думку, укриття злочинної діяльності учасників злочинної організації може мати місце лише відносно вчинення останніми лише тих злочинів, що охоплюються метою створення та діяльності зазначеного об'єднання.

Моментом закінчення цього злочину є вчинення особою того чи іншого діяння, спрямованого на укриття злочинної діяльності учасників злочинної організації, не залежно від того, чи допомогли вони уникнути учаснику (учасникам) відповідальності за раніше вчинений злочин (злочини).

Заздалегідь не обіцяне здійснення інших дій по створенню умов, які сприяють злочинній діяльності учасників злочинних організацій.

Вказана форма об'єктивної сторони передбачена законодавцем з метою виключення встановлення вичерпного переліку діянь, спрямованих на заздалегідь не обіцяне сприяння або укриття злочинної діяльності учасників злочинної організації.

Так, відповідно до диспозиції ч. 1 ст. 256 КК України законодавець передбачив певні заходи, шляхом вчинення яких може здійснюватися заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинних організацій або укриття їх злочинної діяльності, а саме вказані діяння можуть бути вчинені шляхом надання приміщень, сховищ, транспортних засобів, інформації, документів, технічних пристроїв, грошей, цінних паперів.

Відповідно до тлумачного словнику зазначені способи означають наступне: приміщення – помешкання, кімнати⁴; сховище – приміщення, споруда для зберігання чого-небудь; місце де можна сховатися, укритися, захиститися від кого-небудь, чого-небудь; схованка, переховок⁵; транспортний засіб – пристрій, призначений для перевезення людей і (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів⁶; інформація – відомості про які-небудь події, чиясь діяльність і т. ін.; повідомлення про щось⁷; документ – діловий папір, що посвідчує певний юридичний факт, підтверджує право на що-небудь, служить доказом чого-небудь, акт, протокол; письмове свідчення, що офіційно підтверджує особу⁸; техніка – сукупність машин, механізмів, механічних пристроїв, апаратів, обладнання у будь-якій сфері⁹; гроші – металеві і паперові знаки, що є мірою вартості при купівлі і продажу, асигнації, банкноти, кредитки, купони, ва-

люта тощо¹⁰; цінні папери – документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника, та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передачі прав, що випливають із цих документів, іншим особам¹¹.

Аналіз диспозиції ч. 1 ст. 256 КК України дозволяє зробити висновок, що сприяння може мати місце лише відносно діяльності учасників злочинної організації, тобто осіб, які є її членами, не залежно від місця, яке вони в ній займають. Але, на підставі аналізу диспозиції ч. 1 ст. 255 КК України можна визначити, що до діяльності вказаного об'єднання можуть залучатися й інші особи, які не є її членами (така форма об'єктивної сторони, як «участь у злочинах, вчинюваних такою організацією»). Отже, виникає питання, чи підлягають відповідальності особи, які сприяли діяльності зазначених осіб та чи повинні вони підлягати відповідальності взагалі за вчинення таких дій?

Досліджуючи це питання необхідно зауважити, що на думку окремих авторів зазначена норма охоплює діяльність осіб, які здійснюють заздалегідь не обіцяне укриття злочинної діяльності осіб, які не будучи членами злочинної організації, виступають співучасниками її злочинної діяльності чи окремих злочинів, вчинених такою організацією¹². Але, на нашу думку, така позиція є неприйнятною, оскільки, діяння, передбачені ст. 256 КК України, спрямовані лише на сприяння злочинній діяльності саме осіб, які є членами злочинної організації.

Безумовним є той факт, що діяльність злочинної організації, не залежно від того, в якій саме сфері життєдіяльності суспільства вона має на меті вчинення злочинів (тяжких чи особливо тяжких), її існування та діяльність має дуже велику суспільну небезпечність.

На наш погляд, діяльність осіб, які не є членами злочинної організації, але мають причетність до її діяльності, усвідомлюючи при цьому цей факт, має таку ж суспільну небезпечність, оскільки ці особи виконують такі ж діяння, що і члени зазначеного об'єднання і мають на меті досягнути такі ж цілі. Отже, ми вважаємо, що заздалегідь не обіцяне сприяння злочинній діяльності осіб, які не являються членами злочинної організації, але приймають участь у вчиненні будь-яких злочинів, з метою здійснення яких створена злочинна організація, також має дуже велику суспільну небезпечність.

Досліджуючи це питання, необхідно також зауважити, в інших нормах кримінального закону, що встановлюють відповідальність за створення та діяльність інших видів стійких злочинних об'єднань, також передбачаються положення відносно участі осіб, які не є їх членами, у вчиненні злочинів поряд із учасниками таких угруповань, а саме: ст. 257 КК України «Бандитизм» «... участь у вчинюваному нею нападі», ч. 4 ст. 260 КК України «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань» «участь у складі передбачених частинами першою або другою цієї статті формувань у нападі на підприємства, установи, організації чи на громадян», ч. 1 ст. 258³ КК України «Створення терористичної групи або терористичної організації» «... організаційне або інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації».

Враховуючи викладене, на нашу думку, заздалегідь не обіцяне сприяння діяльності зазначених вище осіб також становить доволі великий ступень суспільної небезпеки.

На підставі зазначеного, на нашу думку, доцільним є криміналізувати діяння, спрямоване на сприяння діяльності стійких злочинних об'єднань, як заздалегідь не обіцяне сприяння або укриття злочинної діяльності осіб, які не будучи членами стійких злочинних об'єднань, приймали участь у злочинах, вчинюваних такою організацією.

¹ Малинин В. Б. Объективная сторона преступления / Малинин В. Б. – СПб.:Изд-во Юрид. Ин-та, 2004. – С. 6.

² Новий тлумачний словник української мови у 3 томах. Т. 3 [уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. – К.: Видавництво Аконті, 2003. – С. 397–398.

³ Там само. – С. 614.

⁴ Новий тлумачний словник української мови у 3 томах. Т. 2 [уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. – К.: Видавництво Аконті, 2003. – С. 897.

⁵ Новий тлумачний словник української мови у 3 томах. Т. 3 [уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. – К.: Видавництво Аконті, 2003. – С. 392.

⁶ Постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306 «Про Правила дорожнього руху»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Комп'ютерна правова система Ліга: Закон.

⁷ Новий тлумачний словник української мови у 3 томах. Т. 1 [уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. – К.: Видавництво Аконті, 2003. – С. 796.

⁸ Там само. – С. 581.

⁹ Новий тлумачний словник української мови у 3 томах. Т. 3 [уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. – К.: Видавництво Аконті, 2003. – С. 529.

¹⁰ Новий тлумачний словник української мови у 3 томах. Т. 1 [уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. – К.: Видавництво Аконті, 2003. – С. 486.

¹¹ Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV «Про цінні папери та фондовий ринок»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Комп'ютерна правова система Ліга: Закон.

¹² Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / [Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін.]; за заг. ред. М. І. Мельника, В. А. Клименко. – [вид. 2-ге, переробл. та допов.]. – К.: Атіка, 2008. – С. 359–360.

Резюме

У статті дається характеристика формам об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 256 Кримінального кодексу України. Обґрунтовується доцільність криміналізації такої форми, як заздалегідь не обіцяне сприяння або укриття злочинної діяльності осіб, які не будучи членами злочинної організації, приймали участь у злочинах, вчинюваних такою організацією.

Ключові слова: сприяння, злочинна організація, об'єктивна сторона.

Резюме

В статье характеризуются формы объективной стороны преступления, предусмотренного ст. 256 Уголовного кодекса Украины. Обосновывается целесообразность криминализации такой формы, как заранее не обещанное содействие или укрытие преступной деятельности лиц, которые не будучи членами преступной организации, принимали участие в преступлениях, совершенных такой организацией.

Ключевые слова: содействие, преступная организация, объективная сторона.

Summary

The forms of objective side of crime, foreseen an item 256 the Criminal code of Ukraine are characterized in the article. Expedience of criminalization of such form is grounded, as the beforehand not promised assistance or shelter of criminal activity of persons which being not the members of criminal organization took part in crimes, accomplished such organization.

Key words: assistance, criminal organization, objective side.

Отримано 2.02.2011